

1 Historicko-gnozeologické predpoklady boja o hegemoniu v západnej a severnej Európe v 16. storočí.

V európskej politike sa v 16. a v 17. storočí vytvorili predpoklady veľkého zápasu o európsku hegemoniu, ktorý začali centralizované monarchie vo Francúzsku a v Španielsku expanziou do Talianska¹, na základe jeho straty kolónii v Levante a na základe straty pozície hlavnej tepny svetového obchodu². Preto sa Taliansko stalo obeťou prvého veľkého politického zápasu, ktorý sa postupne rozrástol na celoeurópsky boj mocností³ o hegemonne postavenie v Európe. Na východe Európy sa začal centralizovaný moskovský štát presadzovať ako mocnosť v Pobaltí, ale zatiaľ si hegemonne postavenie obhájilo Švédsko.

Do mieru v Cateau-Cambrésis v roku 1559 boli hlavnými protagonistami zápasu Habsburgovci a francúzski panovníci a jadrom ich sporu bolo Taliansko. Zápas o hegemoniu v západnej Európe prerástol neskôr do konfliktu medzi mocnosťami, ktorý vyvrcholil revolúciou v Nizozemsku. Okolo Habsburgovcov sa vytvoril katolícky tábor a Nizozemsko tvorilo základ protihabsburského tábora. V juhovýchodnej Európe sa museli štáty postaviť a bojovať s expanzívnou politikou Osmanskej ríše. V severovýchodnej Európe sa odohrával v druhej polovici 16. storočia veľký boj o nadvládu v Pobaltí. Všetky tieto zápasy vyústili do Tridsaťročnej vojny, ktorá mala vyriešiť problematiku boja o nadvládu v Európe.

1.1 Cateau-Cambrésis – dôsledok mocensko-politického zápasu Francúzska a Španielska v Taliansku.

Dynasticko-právne aspekty mieru v Cateau-Cambrésis

Vojny v Taliansku si vyžadovala tradícia, na základe ktorej si Karol VIII. uplatňoval svoje dynastické práva na Neapolské kráľovstvo. Zdedil ho po dynastii Anjou⁴ a jeho cieľom bolo vyhnúť z tohto územia dedičných aragónskych kráľov. Jeho nástupca Ľudovít XII. k tomu pripojil právny nárok na milánske vojvodstvo, ktorý zdedil po svojej starej matke Valentíne

¹ V texte sa vyskytuje termín Taliansko, aj keď k zjednoteniu štátneho útvaru došlo až v roku 1870.

² Túto pozíciu stratili talianske štáty po objavení Ameriky a presunu svetového obchodu zo Stredomoria na breh Atlantického oceána.

³ mocnosť – označenie významného štátu na svetovej úrovni

veľmoc – štát s hospodárskou, vojenskou a kultúrnou mocou a vplyvom na medzinárodné vzťahy. Odborný termín veľmoc sa začal používať po Viedenskom kongrese v roku 1815

⁴ medzinárodné postavenie Kapetovskej dynastie posilnil aj brat francúzskeho kráľa Ľudovíta IX. Svätého, Karol z Anjou, ktorý v roku 1246 získal sobášnou politikou Provence a v roku 1266 sa stal kráľom Neapolska a Sicílie. Jeho vnuk Karol Róbert z Anjou sa na základe dedičných práv stal uhorským kráľom.

Visconti. Z tohto dôvodu obidvaja francúzski panovníci a ich nástupca František I., dobyli a zase stratili počas šesťdesiatich rokov štyrikrát Neapol a šesťkrát Miláno a raz Piemont.

K tejto skutočnosti treba nevyhnutne pripojiť aj „prelud“ talianskeho bohatstva. Samozrejme, že vládnuť Taliansku a Rímu znamenalo v očiach francúzskych panovníkov vzkriesiť zašlú slávu a moc Rímskej ríše. Aby zaistil svojej výprave bezpečnosť a chránil jej tyl, postúpil Karol VIII. územie Artois a Franche-Comté cisárovi Maximiliánovi I. a Roussillon a Cerdagne prenechal Ferdinandovi Aragónskemu. Snahou ovládnuť Taliansko oslabil mocensko-politický systém centralizovaného štátu, ktorý tak brilantne a diplomaticky vytvoril jeho otec Ľudovít XI.. K vízii⁵ obnovenia Rímskej ríše pripojil Karol VIII. aj víziu vyhlásenia novej krížovej výpravy a obnovenia latinského „Jeruzalemského kráľovstva“. Na všetky tieto vízie francúzsky kráľ zabudol, keď dobyl Neapol⁶. V tomto období, keď sa nechali francúzski panovníci ovládnuť snahami o vytvorenie impéria sa objavili nové skutočnosti, ktoré zmenili situáciu⁷.

Z politického hľadiska sa francúzske kráľovstvo, ktoré centralizoval Ľudovít XI., stalo dominantnou mocnosťou, ktorej sa susedia začali obávať. V tomto momente sa zmenil pomer síl a ústredným nepriateľom Francúzska prestalo byť Anglicko⁸. Novým rivalom v boji o hegemoniu v Európe sa po nástupe Karola V. v roku 1519, stal rod Habsburgovcov, ktorý priamo ovládal Svätú ríšu rímsku nemeckého národa, Nizozemsko, Franche-Comté, Milánsko, Neapolské kráľovstvo, Sardíniu a Španielsko.⁹ Francúzsko zmenilo hlavného nepriateľa a v Európe sa pod vplyvom novej hrozbyboja o hegemoniu zmenil pomer síl. Francúzskym snahám o dobytie Talianska zodpovedali snahy Karola V. o oživenie bohatého a mocného Burgundska. Panovník tvrdil, že je Burgund'anom pôvodom, chcel byť Burgund'anom a hlavne chcel vrátiť Burgundsko svojej rodine. Dokonca chcel byť pochovaný v Dijone.¹⁰

⁵ Vízia francúzskych panovníkov mala reálny podklad, ktorí odôvodňovali právnym nárokom na titul cisára svätej ríše rímskej nemeckého národa a na železnú korunu longobardských kráľov, na základe historického faktu, že sú tiež potomkami Karola Veľkého.

⁶ Pri prechode cez Alpy sa prvýkrát v histórii skonsolidovala armáda v klasickej type, ktorý bude pre ňu charakteristický: pechota, jazdecko, delostrelectvo

⁷ Napríklad z vojenského hľadiska sa zmenila povaha armády už za Karola VIII.. Základ tvorilo švajčiarske vojsko s pikami, kastílske tercie a koordinovali sa tri druhy vojska. Pešiáci, jazda a delostrelci.

⁸ Medzi Francúzskom a Anglickom sa uskutočnil mocensko-politický zápas o lénne panstvo v prvej storočnej vojne v rokoch 1154 až 1259, v ktorom išlo o dŕžavy na francúzskom území v rukách anglických panovníkov z rodu Anjou-Plantagenet: Normandia, Anjou, Maine Touraine, Poitou, Perigord, Auvergne, Guyenne, Gascogne a druhej storočnej vojne v rokoch 1337 až 1453 v ktorej si Anglicko obhajovalo dedičný nárok na francúzsky trón. Po jej skončení v Anglicku pokračovala vojna dvoch ruží a Francúzsko nastúpilo na cestu vlastnej centralizácie za vlády Ľudovíta XI..

⁹ Od roku 1526 sa Habsburgovci stali aj českými a uhorskými kráľmi

¹⁰ Karol V. bol pravnikom posledného burgundského vojvodu Karola Smelého, vnukom jeho dedičky Márie Burgundskej a Maximiliána Habsburského a synom Filipa Krásneho Burgundského a Johany, dedičky Kastílie a Aragónska.

Súboj začal veľmi skoro. Ambíciou obidvoch konkurentov sa stala snaha o získanie cisárskej koruny po Maximiliánovi I..Aj keď bol jeho priamym potomkom Karol V., vôbec nepoznal nemecké územia, lebo bol vychovávaný v Burgundsku a neskôr nastúpil na španielsky trón ako Karol I.. Francúzsky kráľ František I. sa zase odvolával na to, že je priamym potomkom Karola Veľkého a prostredníctvom cisárskeho titulu chcel obnoviť svoje práva na Miláno. Keď voľbu prehral, prezentoval sa, že rozhadzoval zlato len pre uspokojenie svojich voličov. V skutočnosti vydal viac, ako Fuggerovci, najväčší bankári svojej doby, ponúkli budúcemu cisárovi Karolovi V.. Táto voľba predstavovala prvé víťazstvo peňazí nad feudálnymi zvykmi. Kandidatúra Františka I. na cisársky trón začala obdobie podozrievania a nenávisti, ktoré skončilo smrťou obidvoch protagonistov.

Na prvý pohľad to vyzerá, že Karol mal všetky tromfy v rukáve, ale pre jeho ríšu boli znepokojivé dva významné faktory. V prvom rade ide o Lutherovo učenie, ktoré začalo reformáciu katolíckej cirkvi a zasiahlo hlavne územia nemeckých kniežatstiev. V druhom rade ohrozovalo ambície Habsburgovcov turecké nebezpečenstvo, ktoré sa obrátilo v ich prospech v roku 1526 bitkou pri Moháči¹¹.

Rozhodujúce stretnutie konkurentov sa uskutočnilo v bitke pri Pavii. Netrzeplivosť a impulzivnosť Františka I. spôsobila, že sa prejavil v tejto bitke viac ako rytier, ako stratég. Bitku prehral a stal sa zajatcom Karola V.. Zmluvou, ktorá bola podpísaná v Madride musel odstúpiť Burgundsko, zriecť sa nárokov na Taliansko a poskytnúť loďstvo na vojnu proti Turkom. Keď sa dostal na slobodu, prehlásil, že zmluvu podpísal pod nátlakom a znovu obnovil vojenské akcie.

V tomto období vstúpila na politickú scénu matka Františka I., Lujza Savojská a teta Karola V., Margaréta Habsburská. Stretli sa v Cambrai a uzavreli „dámsky mier“. Francúzsky kráľ František I. musel odstúpiť Arras, Lille, Tournai, Flandersko a Artois. Habsburgovci sa vzdali Burgundska. Francúzsko sa ocitlo v obkľúčení Habsburgovcov zo všetkých strán. Vo svojich ambíciách Francúzi nezvládli diplomatické cesty na získanie spojenectva s anglickým kráľom Henrichom VIII..¹²

¹¹ V roku 1515 sa uskutočnili rokovania medzi Maximiliánom I. a Vladislavom II. Jagellonským o dynastickom sobáši medzi Ferdinandom habsburským a Annou Jagellonskou a Ľudovítom Jagellonským a Máriou Habsburskou. V bitke pri Moháči v roku 1526 Ľudovít II. český, uhorský a poľský kráľ padol a na základe dedičnej dohody sa panovníkom stal Ferdinand I. Habsburg.

¹² Svoje prítom zohrala aj osobná rivalita Henricha VIII. s Františkom I., ktorá začala ich osobným stretnutím a zápasom v tábore v Calais, poslednom anglickom teritóriu na území Francúzska, ktorý Henrich VIII. prehral. Neúspech sa odrazil potom v jeho neochote poskytnúť v spore medzi Františkom I. a Karolom V. Francúzom materiálnu a vojenskú pomoc.

Politicko-vojenské aspekty mieru v Cateau-Cambrésis

Politický zápas o hegemoniu v západnej Európe začal v roku 1494, vpádom Francúzov do Talianska. Znamenal začiatok novej epochy zápasov o hegemoniu v západnej Európe, ktorých hlavnými účastníkmi bolo Španielsko a Francúzsko a vedľajšími Anglicko, Portugalsko, nemecké kniežatstvá a talianske štáty. Základným podnetom k vojnám v Taliansku bola výbojnosť centralizovaných monarchií vo Francúzsku a v Španielsku a slabosť politicky a územne rozdrobeného Talianska. Španieli a Francúzi sa usilovali o politickú okupáciu talianskeho územia s cieľom územne obohatiť vlastné štáty.

Francúzsko si stanovilo za cieľ svojej expanzie Neapolsko, ale chcelo dostať pod svoj vplyv aj Milánsko. Francúzska armáda na čele s kráľom Karolom VIII. nenarazila vo svojom postupe na žiadny odpor¹³ a bez boja vstúpila 22. februára 1495 do Neapola. V tomto období sa proti Francúzsku vytvorila na podnet pápeža „Svätá liga“, ktorá postupne začala Francúzov z Talianska vytláčať.¹⁴ Pre vnútorné rozpory sa „Svätá liga“ rozpadla, ale Francúzi sa svojich ambícií v Taliansku nevzdali. V roku 1499 sa znovu zmocnili Milánska a ich nároky v Taliansku španielsky kráľ Ferdinand Aragónsky a nemecký cisár Maximilián I.

Uznanie nárokov Francúzska v Taliansku nemohlo byť trvalé, lebo vyvolávalo nespokojnosť porazeného Španielska a talianskych štátov. Už v roku 1502 sa začala druhá epocha talianskych vojen, keď na francúzske posádky v severnom Neapolsku zaútočili Španieli. Iniciatíva, charakteristická pre Francúzsko, prešla teraz na Španielsko. Vojny v Taliansku sa stali mocensko-politickým zápasom Francúzska a Španielska, aj keď určité obdobie boli aktívne aj iné štáty, napríklad pápežský štát za pápeža Júliusa II..

Španielsky vojvodca Gonzales de Cordoba vytlačil v roku 1503 Francúzov z Neapolska. Francúzsko bolo nútené pristúpiť na prímerie so Španielskom, v ktorom sa vzdali nárokov na Neapolsko. V roku 1506 sa Ferdinand Aragónsky vyhlásil za neapolského kráľa a v savonskej dohode uznal francúzske nároky na Milánsko.

Nový zápas medzi mocnosťami rozpútal pápež Július II..¹⁵ Bola vytvorená liga z Cambrai, medzi Francúzskom a nemeckým cisárom Maximiliánom I. a neskôr sa pridalo aj Španielsko a pápež, ktorá bojovala proti Benátkam. Republika vojnu vyhrala a uzavrela

¹³ Bolo to aj vďaka podpore pápeža Alexandra VI., z rodu Borgia a jeho syna Cesare Borgia. S podporou francúzskej armády si chcel svoju moc posilniť aj milánsky vojvoda Lodovico Sforza, prezývaný aj El Moro. Paradoxom je, že o túto moc ho pripravila neskôr práve francúzska armáda.

¹⁴ Francúzska armáda v Neapolsku bola údajne zdecimovaná aj syfilisom

¹⁵ V. Lateránsky koncil (1512-1517) sa konal proti schimatickému koncilu v Pise (1511-1512) a kvôli reforme cirkvi a dogmatickým problémom, ktorým sa venoval len okrajovo. Uznali ho poprední európski panovníci okrem francúzskeho kráľa.

s pápežom mier. Pápež Július II. sa postavil na čelo protifrancúzskej koalície, ktorá mala zastaviť postup Francúzov do Talianska, a preto vytvoril novú „Svätú ligu“ spolu so Španielskom a Benátkami proti Francúzsku. Dňa 11. apríla 1511 porazili Francúzi „Svätú ligu“ v bitke pri Ravenne, ale aj napriek tomuto víťazstvu boli postupne zo severného Talianska vytlačení.

Na podnet Francúzska a pod vedením francúzskych kardinálov bol zvolaný v roku 1511 koncil do Pisy. Postupne bol premiestnený do Milána, odtiaľ do Asti a nakoniec do Lyonu. Nemal vôbec žiadny vplyv na oslabenie pápežovho postavenia, pretože Július II. zvolal sám koncil do Lateránu, ktorý rokoval pod jeho priamou kontrolou. V roku 1513 francúzsky kráľ Ľudovít XII. rozpustil pisanský koncil a za právoplatné uznal závery lateránskeho koncilu.

Protifrancúzska ofenzíva pod vedením pápežskej kúrie vyvrcholila za pápeža Leva X. . Do protifrancúzskeho tábora vstúpilo Švajčiarsko a Anglicko. Keď sa Francúzi pokúsili znovu preniknúť do Milánska, porazili ich v bitke pri Novarre Švajčiari a anglickou podporou aj nemecký cisár Maximilián I. v bitke pri Guinegate. Francúzska výbojná politika sa ocitla v kríze a Francúzsko bolo prinútené uzavrieť mier s Anglickom. Ale už v nasledujúcom roku podnikli Francúzi nový úspešný útok do Talianska. Dňa 13. a 14. mája 1516 porazili Švajčiarov v bitke pri Marignane a zmocnili sa Milánska, Parmy a Piacenzy. Na základe tohto úspechu začal pápež mierové rokovanie s Francúzmi. V roku 1516 bola v Bologni uzavretá mierová zmluva medzi obidvoma mocnosťami bolognský konkordát, ktorý vymedzoval úlohu cirkvi vo Francúzsku. V tom istom roku v Noyone uzavrelo mier s Francúzskom aj Španielsko.

Upevnenie medzinárodného postavenia Španielska za vlády Karola V. Habsburga

Vojny v Taliansku sa v roku 1516 neskončili, ale ustúpili do úzadia kvôli veľkému politickému zápasu medzi Francúzskom a Španielskom, ktorý sa znovu rozpútal v roku 1521. Španielska politika po nástupe habsburského panovníka Karola V. na trón dostala širšie ciele a Taliansko sa stalo arénou pre zápas, na ktorom sa malo rozhodnúť o hegemonii Španielska nad celou západnou Európou. Hlavným protivníkom Španielska zostávalo Francúzsko. Talianske štáty sa už nemohli stať rovnocennými súpermi a začali zohrávať druhoradú úlohu. Portugalsko sa zdržiavalo aktivity a Anglicko nerozhodne kolísalo medzi obidvoma stranami. Keď v roku 1521 vypukla prvá španielsko-francúzska vojna, stálo Anglicko dočasne na španielskej strane. Habsburská armáda na čele s vojvodom z Pescary ovládla Milánsko a nemeckí landsknechti, ktorým velil vojvoda Fründsberg, odovzali moc do rúk Francesca Sforzu. V bitke pri Bicocce porazilo cisárske vojsko, ktoré viedli Fründsberg, Pescara

a Colonna, Francúzov a úplne ich vytlačili z Talianska. Na podnet Španielov sa pokúsil zradiť Francúzsko vojvoda Karol de Bourbon¹⁶, ale bol odhalený a Francúzi znovu vtrhli do Talianska. Cisárske vojská ich vytlačili až do Provence. V tom istom roku znovu podnikol útok do Talianska francúzsky kráľ František I.. Dňa 24. februára 1525 bol v bitke pri Pavii porazený, zajatý a dopravený do Španielska.

Víťazstvo Karola V. malo pre Francúzsko a jeho kráľa Františka I. katastrofálne následky. Španielsko podmieňovalo prepustenie zajatého kráľa zásadnými politickými požiadavkami, hlavne aby sa Francúzsko vzdalo všetkých svojich nárokov v Taliansku. Francúzsky kráľ František I. všetky tieto podmienky prijal a 14. januára 1526 bol podpísaný Madridský mier. Hneď po svojom prepustení vyhlásil mier za neplatný a začal organizovať novú koalíciu proti Španielsku. V roku 1526 vznikla Svätá liga cognacká, ktorú tvorilo Francúzsko, pápež, Anglicko, Benátky, Florencia a Miláno. Jej cieľom bolo zmenšiť vplyv Španielska v Európe.

Druhá španielsko-francúzska vojna vypukla, keď nemeckí landsknechti pod vedením Frundsberga dobyli Rím a začali ho plieniť¹⁷. Pápež sa stal zajatcom Karola V.. Francúzi zatiaľ postupovali zo severného Talianska, ale nepodarilo sa im pápeža vyslobodiť. Ten nakoniec sám utiekol z Ríma do Orvieta. V roku 1528 začali Francúzi obliehať Neapol, ale museli ustúpiť. Vojna skončila 29. júna 1529 mierom v Barcelone, ktorý uzavrel pápež a Španielsko a 5. augusta v Cambrai (dámsky mier) medzi Španielskom a Francúzskom.

Mier v Cambrai potvrdzoval v podstate podmienky madridského mieru, ktorý povyšoval Španielsko na vedúcu mocnosť v západnej Európe. Hegemónne postavenie Španielska ale nebolo jednoznačné. Francúzsko zostávalo jeho nebezpečným protivníkom a svojou diplomaciou udržiavalo v činnosti protihabsburský tábor, a to i medzi habsburskými protivníkmi v nemeckej ríši. K prestíži Španielska prispela aj korunovácia Karola V. za rímskeho kráľa. Zápas medzi Španielskom a Francúzskom dostával znaky európskych súvislostí, aj keď aj naďalej zostával ešte predovšetkým zápasom medzi týmito mocnosťami a mal mocensko-dobyvačný charakter.

Výbojné ciele Španielska nezostali obmedzené len na Francúzsko, Taliansko a Zámorie, kde si od začiatku 16. storočia utváralo koloniálnu ríšu v Amerike. Španielsko bolo ochotné

¹⁶ Línie francúzskej dynastie Kapetovcov sa delili od Eudovíta IX. Svätého nasledovne: jeho brat Karol Chromý dostal ako léno Anjou a položil základ vládnucej dynastie v Neapolsku, v Uhorsku a v Anglicku (Plantagenet). Jeho najmladší syn Robert z Clermontu získal léno Bourbon a jeho pravnuke Charles léno Valois. Postupne vládli okrem dynastie Anjou, nasledujúce dynastie vo Francúzsku. Po vymretí priamej línie Kapetovcov Karolom IV. Pekným nastupuje v roku 1328 na trón Filip VI. z Valois a po vymretí dynastie Valois Henrichom III. nastupuje v roku 1589 na trón Henrich IV. z rodu Bourbon.

¹⁷ Sacco di Roma je talianske označenie pre vyplienenie Ríma, ktoré trvalo od mája do septembra v roku 1527

vziať na seba aj ťarchu vojny proti Turkom, aby pomohlo stredoeurópskej mnohonárodnostnej monarchii, ale zároveň aj rozšírilo svoj vplyv v Stredozemnom mori. Tieto snahy sa na druhej strane odrazili v pokusoch Francúzska o spojenectvo s Tureckom. V tom bola aj určitá nevyváženosť politickej základne protihabsburského tábora vedeného Francúzskom, ktorý nemal dôsledný program.

Nemecký cisár a španielsky kráľ Karol V. osobne viedol ríšsku armádu do vojny proti Khaierdinnovi do Tunisu. Ťaženie bolo úspešné, ale neprinieslo trvalé zisky, naopak bolo príčinou rozsiahlejších útočných plánov Turkov v nasledujúcich rokoch. Francúzsky kráľ František I. napadol v roku 1536 Karolovu ríšu¹⁸ ťažením do Savojska a začal tretiu francúzsko-španielsku vojnu. Zároveň uzavrel francúzsko-turecké spojenectvo proti Španielsku. Veľký prospech toto spojenectvo Francúzsku neprinieslo, poslúžilo len ako nový podnet proti francúzskej diplomacii. Karol V. utrpel veľké straty počas neúspešného ťaženia do Provence v roku 1536 a francúzskym vpádom do Nizozemska. Turecko dosiahlo značné úspechy v Uhorsku a v Taliansku. Dňa 18. júna 1538 bol v Nizze¹⁹ uzavretý mier, ktorý bol výhodný pre Francúzsko, ale muselo sa zriecť spojenectva s Turkami. Ťaženie Karola V. v Alžírsku sa skončilo zase neúspechom.

Uzavretý mier bol len dočasný a v roku 1542 prepukla štvrtá francúzsko-španielska vojna. Francúzsko sa pokúšalo získať do protihabsburskej koalície Viliama Klévskeho, Kristiána III. Dánskeho a Turecko. Nemecký cisár Karol V. získal za spojenca Anglicko a nemecké ríšske stavy, dokonca aj protestantské. Po počiatkových neúspechoch, dobyl Karol V. Geldern a v roku 1544 vpadol do Francúzska a ohrozoval aj jeho hlavné mesto Paríž. Dňa 18. Septembra 1544 bol uzavretý mier v Crépy. Tento mier uvoľnil prostriedky aj armádu pre vojnu Habsburgovcov proti šmalkaldskému spolku, v šmalkaldskej vojne. Francúzsko, ktoré bolo sklamané postojom ríšskych protestantských kniežat, neposkytlo šmalkaldskému spolku pomoc. Týmto sa len potvrdila názorová nevyváženosť v protihabsburskom tábore. Až v roku 1551 sa Francúzsko znovu aktívne zapojilo do protihabsburského boja, ktoré viedli nemecké kniežatá. Za svoje spojenectvo a podporu získalo Francúzsko mestá Metz, Toulon, Verdun, Cambrai a v priebehu vojny zabrali Angličanom mesto Calais. V roku 1559 bol v Cateau-

¹⁸ Za vlády Karola V. Habsburga sa v jeho rukách unifikovali nasledujúce krajiny Európy: Dolné Rakúsko, Horné Rakúsko, Korutánsko, Tirolsko, Štajersko, Kransko, Čechy, Uhorsko, Burgundsko, Španielsko, Portugalsko, Nizozemsko. Po smrti svojho starého otca Maximiliána I. bol zvolený za rímskeho kráľa a cisára svätej ríše rímskej nemeckého národa.

¹⁹ V tomto období sa používal taliansky variant mesta Nizze, až po jeho odstúpení v prospech Francúzov za vlády Napoleona III. Bonaparta sa ortografia mení na francúzske Nice

Cambrésis uzavretý mier, ktorým boli schválené Francúzsku všetky územné zisky, ale muselo sa s konečnou platnosťou zriecť všetkých svojich nárokov v Taliansku.

Mierom v Cateau-Cambrésis skončila dlhá epocha zápasov o hegemoniu nad západnou Európou, ktoré viedli Španielsko a Francúzsko. Už v tomto období sa proti sebe začali formovať dva tábory: habsburský a protihabsburský, ale nemali vyhranený politicko-spoločenský charakter. Habsburský tábor sa držal húževnato dynastickej politiky a legitimacy a povyšoval nad základné vnútorné vzťahy, dynastické vzťahy. Protihabsburský tábor bol formovaný dočasnými záujmami, ktoré vyvolávali okamžitú potrebu jednotlivých jeho členov a iba Francúzsko sa snažilo dôsledne zachovať líniu protihabsburskej politiky.

1.2 Švédsko a Rusko v boji o nadvládu v severovýchodnej Európe a v Pobaltí

V prvej polovici 16. storočia sa stal významným javom pre všetky krajiny severnej a severovýchodnej Európy úpadok hanzy. Rozvoj európskeho obchodu pripravil podmienky konkurenčného tlaku nizozemských obchodníkov aj v Baltickom mori. Výsady hanzy boli z ekonomického hľadiska neudržateľné, ale o jej zachovanie sa snažil patriciát hanzových miest na čele s Lübeckom. Preto mesto Lübeck aktívne zasiahlo do vojny o dánsky kráľovský trón v roku 1523. Dánska aristokracia sa postavila proti kráľovi Kristiánovi II. za podpory mestského patriciátu v Lübecku. Prispeli k odchodu panovníka z krajiny aj napriek tomu, že sa vo vnútornej politike opieral o mešťanstvo. Keď sa pokúšal v rokoch 1531 - 1532 znovu získať trón, bol to práve Lübeck, ktorý mu v tom zabránil. Politika mestského patriciátu viedla k obnoveniu starých hanzových privilégií, išlo hlavne o monopolné právo na prechod obchodných lodí Sundským prielivom, ale nezodpovedala záujmom mešťanstva, ktoré sa domáhalo razantnejších opatrení k oživeniu obchodného významu Lübecku a ostatných hanzových miest v severnom Nemecku a v Dánsku. Tieto snahy sa stali podnetom k veľkému mestskému hnutiu. V roku 1533 zvrhli mešťania v Lübecku vládu patriciátu a na čeloestskej správy vymenovali vlastných zástupcov na čele s Jürgenom Wüllenwerom, ktorý sa snažil získať všetky pevné body okolo Sundského prielivu. Jeho pokus mal veľký ohlas priamo v dánskych mestách, ktoré sa postavili za mesto Lübeck proti svojmu vlastnému kráľovi Kristiánovi III.. Zo začiatku mal Wüllenwever úspechy. Mesto Lübeck získalo Kodaň a pevné miesta v Sunde. Obrat vo vojnovej situácii spôsobila holštýnsko-dánska koalícia vytvorená nemeckou a dánskou šľachtou. Zhromaždila armádu a napadla mesto Lübeck. Wüllenwever musel čiastočne kapitulovať a v roku 1535 utrpel úplnú porážku od dánskeho kráľa Kristiána

III. V roku 1537 bola obnovená vláda mestského patriciátu a Wullenwever bol zatknutý a popravený.

Porážka meštianskeho hnutia v Lübecku znamenala koniec účinnej hanzovej politiky. Politika mestského zväzu sa ocitla v priamom rozpore s ekonomickými podmienkami obchodu v Baltickom a Severnom mori a samozrejme aj s tendenciami vytvoriť centralizovanú monarchiu. Rozsah obchodu v Baltickom mori sa neustále zväčšoval, ale snahy hanzového kupectva ho stále brzdili. Na druhej strane centralizované monarchie Dánsko a Rusko si prisvojovali nároky na reguláciu a na využitie obchodného styku na svojom území. Rozklad hanzových práv oživil obchodný ruch v Baltickom mori a zároveň vytvoril podmienky k zápasu o dedičstvo hanzu a podiely na tomto obchode.

Základný konflikt Livónskych vojen – boj o prístup k Baltickému moru

V roku 1558 začal zápas o politickú a hospodársku hegemoniu v oblasti Baltického mora vpádom Ruska na územie livónskeho rytierskeho rádu²⁰. Pod ruským útokom sa panstvo livónskeho rádu rozpadlo a Rusko získalo prístup k Baltickému moru. Ruský útok prijalo s veľkou nevôľou Poľsko, Švédsko, Dánsko a Litva a tak sa livónska vojna rozrástla do vojenského konfliktu a do boja o hegemoniu v severnej Európe. Už v roku 1558 získali Rusi Narvu, dôležitý obchodný prístav a Dorpat (Tartu). V roku 1559 začali obliehať Rigu, ale nevyužili svoju prevahu, nedotiahli víťazstvo do konca a uzavreli s livónskym rádom prímerie. Livónsko požiadalo o ochranu poľského kráľa Žigmunda II. Augusta a Dánsko si prisvojilo Kurónske biskupstvo a ostrov Saaremaa. V roku 1560 obnovilo Rusko útok proti Livónsku a do tejto vojny vstúpilo aj Švédsko a zmocnilo sa Revelu (Tallin) a severného Estónska. V tom istom roku premenil posledný veľmajster Gotthard Kettler zvyšky rádového územia na svetské Kurónske kniežatstvo²¹. V roku 1562 vypukla rusko-litovská vojna, ktorou Rusi získali v roku Polock.

²⁰ Historické územie dnešného Lotyšska a Estónska

²¹ Kurónsko sa nachádzalo približne na území dnešného Lotyšska, ktoré bolo ohraničené na západe Baltickým morom a Pruskom, na severe Rižským zálivom a vtedajším Livónskom, na východe Vitebskou a na juhu Kovenskou guberniou, ktorá bola súčasťou vtedajšieho Ruska. Pôvodnými obyvateľmi boli Čudovia, príbuzní Livóncov a Estóncov. Korene Kurónska, ako samosprávnej krajiny siahajú do 13. storočia, keď sa na tomto území usadil Rád mečových rytierov, spojený s Rádom nemeckých rytierov a vytvoril feudálne panstvo na čele s veľmajstrami. Po premene na svetský štát a vymretí dynastie Kettlerovcov dosadila na kurónsky trón ruská cárovná Anna Ivanovna svojho obľúbenca vojvodu Birona, ktorého dcéra Petr I. , nasledujúca cárovná Alžbeta Petrovna poslala s celou rodinou do vyhnanstva. Návrat im umožnila až panovníčka Katarína II. Veľká. Peter Biron v svojej poslednej vôli odkázal Kurónsko ako dedičstvo ruským cárom. Titul vojvoda Záhaňský zdedila po ňom jeho najstaršia dcéra Vilemína, známa ako Katarína Záhaňská.

Livónska vojna sa zmenila na celý rad samostatných vojnových konfliktov. Rusko bojovalo s Litvou, Poľskom a Švédskom a Švédsko s Dánskom. Tieto vojny mali zaistiť účastníkom hegemóniu v Baltickom mori. Skončili nakoniec rozdelením územia livónskeho rádu, pretože sily boli vyrovnané a nedovoľovali žiadnemu zo súperov získať rozhodujúcu prevahu²². Druhá epocha livónskej vojny sa začala v roku 1577 ruským útokom do Kurónska a Livónska. Hlavnými protivníkmi Ruska boli Poliaci a Švédi. Rusi obsadili celé Kurónsko a Livónsko, okrem Rigy a Revelu. Týmto útokom bolo zlikvidované vazalské kráľovstvo Livónsko, ktoré podstúpil v roku 1570 Ivan IV. Hrozný Dánsku. Na Livónsko zaútočili aj Švédi a zmocnili sa Narvy, Karélie a vytlačili Rusov od baltického pobrežia. V roku 1582 bolo uzavreté poľsko-ruské prímerie, ktorým Rusko prenechalo Livónsko Poľsku. V roku 1583 bolo uzavreté rusko-švédske prímerie, ktorým Rusi stratili Narvu a Karéliu.

Rusko bolo v livónskej vojne porazené a muselo ustúpiť zo zápasu o hegemónie v Pobaltí, kde sa vedúcimi mocnosťami stalo Švédsko a Poľsko. Spojenectvo Švédska a Poľska bolo podporené aj prijatím švédskeho následníka trónu Žigmunda za poľského kráľa v roku 1587. Keď sa v roku 1593 ujal vlády vo Švédsku, vznikla švédsko-poľská personálna únia, ktorá sa kvôli opozícii Švédska v roku 1598 rozpadla a nový švédsky kráľ Karol IX. začal vojnu proti bývalému spojencovi Poľsku, útokom do Livónska.

Vnútoraná politická a dynastická kríza v Rusku dala Švédsku a Poľsku podnet na začatie vojenských akcií, ktorým si chceli obidve mocnosti upevniť svoje pozície v Baltickom mori. Ich snahy neboli úspešné a tak boli nútení v roku 1619 uzavrieť poľsko-ruský mier v Deuline, ktorým Poliaci získali Smolensko a Černigovsko a vzdali sa nárokov na ruský trón. Podmienky mieru boli pre Rusko nevýhodné, ale obnovovali rovnováhu medzi mocnosťami v severovýchodnej Európe.

Ani poľské ani švédske sily nestačili k trvalej okupácii väčšej časti Ruska a k významnejšiemu rozšíreniu vlastného územia na úkor Ruska. Zápas o hegemóniu v Pobaltí vyústil preto nakoniec v švédsko-poľskej vojne v rokoch 1621 - 1629, ktorá už bola súčasťou Tridsaťročnej vojny.

V roku 1621 dobyli Švédi Rigu a získali celé poľské Livónsko. V roku 1626 začali útok do Východného Pruska a prímerím v Altmarku v roku ho získali. Pomer síl v Pobaltí sa už do konca Tridsaťročnej vojny nezmenil. Poľsko odrazilo ruský útok v smolenskej vojne a mier v Poljanove v roku 1634 len potvrdil mier z Deulina. Najsilnejším štátom v Pobaltí sa stalo

²² V roku 1567 bolo uzavreté švédsko-ruské prímerie, v roku 1570 rusko-poľské a v roku 1570 dánsko-švédske.

Švédsko²³ a svoju hegemoniu si upevnilo víťazstvom v švédsko-dánskej vojne v rokoch 1643 až 1645. Pre obchod v Baltickom mori to znamenalo úplné odstránenie hanzových výsad a otvorenie Baltického mora anglickým a nizozemským obchodným lodiam.

1.3 Začiatky koloniálnej politiky európskych mocností

Prvým a základným predpokladom vzniku koloniálnej politiky bolo otvorenie nových zámorských ciest a rozšírenie obchodného styku Európy so Zámorím. Európsky koloniálny obchod sa rozvíjal úplne všade, za predpokladu mocenskej prevahy európskych koloniálnych mocností nad národmi v Afrike, Ázii a v Amerike. Európania nakupovali, ale aj „lúpili“ tovar za najvýhodnejších podmienok. Otvorili v kolóniách bane na drahé kovy a samozrejme zásobovali kolónie európskym tovarom. V priebehu prvej polovice 16. storočia sa objavili ekonomické dôsledky tohto procesu pre Európu. Znamenali predovšetkým posilnenie zahraničného obchodu v najvyspelejších krajinách, bez ohľadu na to, či sa podieľali priamo na zámorskom obchode.

Pre vývoj situácie bolo príznačné, že najväčší zisk zo zámorského obchodu mali obchodníci v Nizozemsku, aj keď len sprostredkovali dodávky tovaru z Portugalska

²³Na začiatku 16. storočia bolo Švédsko málo rozvinutou krajinou. Jediné mesto, v ktorom sa vyvíjala výroba a obchod bol Štokholm. Dokonca aj poľnohospodárstvo bolo veľmi zaostané. Na určitom stupni vývoja bolo len hutníctvo a baníctvo. V priebehu 16. storočia sa začal rýchlo vyvíjať námorný obchod a Švédsko sa stalo najsilnejším účastníkom zápasu o hegemoniu v Pobaltí. Od roku 1397 bolo Švédsko spojené s Dánskom Kalmarskou úniou. Švédska šľachta sa postavila proti centralistickým tendenciám Kristiána II., ktoré vyvrcholili krvavou perzekúciou, tzv. „krvavé štokholmské kúpele“ v roku 1520. Na čele švédskej šľachty stál Gustáv Erikson Vasa, ktorého podporilo aj hanzové mesto Lübeck. V roku 1521 začal obliehať Štokholm, ale dánska posádka odišla až po zosadení Kristiána II. z dánskeho trónu a snem v roku 1523 zvolil Gustáva Vasu za švédskeho kráľa. Kalmarská únia sa rozpadla. Gustáv Vasa (1523 - 1560) bol vynikajúcim štátnikom a diplomatom. Práve jeho zásluhou sa Švédsko stalo európskou mocnosťou. Bol nositeľom reformačných myšlienok a v celom Švédsku bola za jeho vlády zavedená reformácia, spojená so sekularizáciou cirkevného majetku. Veľký význam mali aj opatrenia Gustáva Vasu pre povznesenie obchodu prímorských švédskych miest, predovšetkým Štokholmu. Podporoval aj zahraničný obchod a príchod zahraničných obchodníkov a remeselníkov do Švédska. Švédskymi panovníkmi po Gustávovi Vasovi bol Erik XIV. (1560 - 1568), Ján III. (1568 - 1592), Zigmund III. (1592 - 1599), Karol IX. (1599 - 1611), Gustáv Adolf (1611 - 1632) a Kristína (1632 - 1654). Súčasťou švédskeho štátu bolo v tejto dobe aj Fínsko. Hospodársky a sociálny rozvoj bol zhodný s vývojom vo Švédsku. Od roku 1623 sa stalo Fínsko provinciou Švédska, ktorú spravoval guvernér. Tendencie k oslobodeniu sa spod švédskej nadvlády boli veľmi slabé a neúspešné. Vzostup Švédska sa prejavil aj expanzívnou politikou do Pobaltia, kde sa Švédi zúčastnili livónskej vojny ako mocnosť a neskôr aj v intervencii do Ruska. Útočná švédska zahraničná politika dosiahla vrchol v Tridsaťročnej vojne v rokoch 1630 - 1648. Švédska nadvláda nad Pobaltím bola poistená víťazstvom nad Poľskom a Dánskom a rozšírila sa dočasne aj o nadvládu nad severným Nemeckom. Švédsko sa stalo európskou mocnosťou, ale jeho postavenie nebolo založené na vnútorných predpokladoch ekonomického vývoja a preto mali v priebehu historického vývoja jeho snahy udržať si pozíciu európskej mocnosti klesajúcu tendenciu, až túto pozíciu stratilo v Severnej vojne v prospech Ruska.

a Španielska do Európy a naopak. Najväčším obchodným prístavom pre obchod so zámorím sa stali Antverpy, odkiaľ plávali lode do Lisabonu a Sevilly.

Na začiatku 17. storočia bolo Nizozemsko prvou obchodnou mocnosťou na svete a toto postavenie si udržalo celé 17. storočie. Nizozemské obchodné loďstvo malo niekoľko tisíc lodí a obstarávalo styk Nizozemska v Baltickom a Severnom mori a prenikalo až do Stredozemného mora. Súčasne predstavovalo najvyspelejšiu námornú dopravnú organizáciu.

Holand'ania²⁴ mali významné postavenie predovšetkým vo vývoze tovaru z Baltického mora, hlavne obilie a drevo vhodné na stavbu lodí. Tu zastávali postavenie, ktoré predtým patrilo hanze. Dodávali do krajín v Stredomorí obilie a ryby a ovládali najväčšiu časť distribúcie tovaru dovezeného zo zámoria do portugalských a španielskych prístavov. Holandskí bankári udržiavali spojenie vo všetkých významných obchodných centrách. Najdôležitejším finančným ústavom sveta bola Amsterdamská banka, ktorá bola založená v roku 1609.

Na konci 16. storočia sa Holand'ania usilovali o objavenie novej obchodnej cesty severovýchodným smerom do Ázie. Podnik financovali obchodníci z Middelburgu a finančne ho podporovala nizozemská vláda. Dve plavby²⁵, ktoré viedol kormidelník Viliam Barents v roku viedli len k Novej zemi. V roku 1585 dal Filip II. skonfiškovať holandské lode v portugalských a španielskych prístavoch, aby zastavil vývoz koloniálneho tovaru do Nizozemska. Vzhľadom k silnej pozícii holandských obchodníkov sa ani týmito represáliami nepodarilo prerušiť obchodné spojenie. Bola to pre Holand'anov vhodná zámienka, aby sa pokúsili obchodovať priamo z Áziou a vzniklo priame pravidelné obchodné spojenie medzi Nizozemskom a Indiou a na tomto základe podporili generálne stavy založenie Východoindickej obchodnej spoločnosti s rozsiahlou kolonizačnou právomocou. To bol začiatok kolonizačného nástupu Nizozemska.

V roku 1605 bola založená prvá obchodná osada Východoindickej spoločnosti na ostrove Amboina. Za niekoľko rokov sa rozrástla sieť obchodných holandských osád a pod jej tlakom sa zrútila portugalská koloniálna ríša. Postupne získali Holand'ania pevné pozície na všetkých významných obchodných spojoch juhovýchodnej Ázie až po Holandsko. Začali zakladať osady na Tchaj-wane, obsadili Cejlón a Malagu a dobyli Colombo. Okolo roku 1660 bol proces vytvárania holandskej koloniálnej ríše v Ázii ukončený. V roku 1643 objavil

²⁴ Obyvatelia Spojených nizozemských provincií, nazývaný podľa provincie Holland, ktoré sa odtrhli od Španielska. Belgičania, obyvatelia Južných provincií, boli súčasťou Habsburskej ríše

²⁵ V roku 1591, 1594-1597

holandský moreplavec Abel Tasman Nový Zéland a Tasmániu a Holanďania sa pokúšali aj o kolonizáciu Ameriky.

V roku 1621 založili Západoindickú spoločnosť, ktorá bola poverená obchodom a kolonizáciou v Amerike, západnej Afrike a v Oceánii. Už v roku 1609 podnikli Holanďania prieskum v Severnej Amerike, v Hudsonovej zátokke a založili osadu Nový Amsterdam. V Severnej Amerike malo podnikanie Holanďanov slabú obchodnú základňu a v roku 1664 Nové Nizozemsko zaniklo.

V roku 1630 sa usadili Holanďania v Brazílii. Ich opornými bodmi boli mestá Mauritsstad a Recife. Súčasne obsadili časť guinejského pobrežia v Afrike, aby si zaistili dovoz otrokov. V roku 1654 dobyli Mauritsstad a Recife Portugalci a zlikvidovali holandské osady v Brazílii. Nizozemskými osadami v Amerike zostali len Curaçao, Tobago a Guayana.

Rozvoj koloniálneho obchodu Portugalska a Španielska bol podnetom k novým snahám o nadviazanie obchodného spojenia vo Francúzsku a v Anglicku. V polovici 16. storočia začala epocha, kedy sa obidve tieto mocnosti pokúšali preraziť postupne monopol Španielska a Portugalska a otvoriť si ku koloniálnemu obchodu vlastné cesty. Toto úsilie, ktoré bolo sprevádzané neľútostnou pirátskou vojnou, vyvrcholilo vytvorením základov anglického a nizozemského koloniálneho panstva v Indii a v Indonézii, ktoré vzniklo na troskách portugalského koloniálneho panstva.

Koloniálne hospodárstvo dalo impulz k rozširovaniu výroby, napríklad stavby lodí, výroby lodných súčiastok a plátna. Po Magellanovom oboplávaní zemegule nedošlo k závrtným zámorským objavom, ale nastupuje epocha veľkého rozvoja kolonializmu a koloniálnej politiky. V tejto dobe dochádza aj k presunu hlavných ciest svetového obchodu, ktorý spôsobil úpadok talianskych prístavov, hlavne Benátok.

Vedľa koloniálneho obchodu dostávalo európske hospodárstvo živé podnety k rozvoju aj priamo v Európe. Postupovali hlavne v smere Atlantik – Severné more – Pobaltie. Meradlom bol zase obchod. V projektoch, ako bol plán anglického a rusko-perzského obchodu, sa odrážalo kvantitatívne aj kvalitatívne rozšírenie obchodných stykov. Na konci 16. storočia sa otvorilo trvalé obchodné spojenie medzi Talianskom a Baltickým morom, ktoré malo pre Taliansko základný zásobovací význam. Anglické, francúzske a nizozemské lode sa začali plaviť do východného Stredomoria, kde mali dovtedy prístup len talianske lode. Rástol objem tovaru, ktorý sa dostával na trh prostredníctvom diaľkového obchodu, a to vo všetkých smeroch. Jeho obeh bol ešte podporený rastúcou zásobou drahých kovov²⁶.

²⁶ Hlavnou príčinou rastu zásob drahých kovov bol dovoz amerického striebra do Európy. Španieli objavili striebro vo väčšom množstve najprv v Mexiku a po Pizarrovej výprave aj v Peru. V roku 1545 objavili Španieli strieborné

EVENTUS DOCEBIT:²⁷

Podpísaním mieru v Cateau-Cambrésis sa francúzsky kráľ Henrich II. oficiálne vzdal dedičných nárokov na titul cisára svätej ríše rímskej nemeckého národa, nároku na železnú korunu longobardských kráľov a územia Talianska. Mocensko-politický zápas pokračoval už vo vyhranenom koridore konfliktov s Habsburgovcami, ako dedičnými nemeckými cisármi a rímskymi kráľmi a sporným územím zostala historická Lotharingia. Na pochopenie historických súvislostí a významu mieru v Cateau-Cambrésiis z hľadiska medzinárodných vzťahov, je nutné uskutočniť exkurz do podstaty vplyvu rímskeho impéria na formovanie európskych veľmocí a ich expanzií, ktorých cieľom bolo vytvorenie centrálnych ríš.

V duchu „rozdeľ a panuj“ bolo rímske impérium jedinečné medzi ríšami staroveku. Vyznačovalo sa náboženskou a národnou toleranciou a vytvorilo hospodársku závislosť jednotlivých provincií. Na tomto princípe si postavila svoje impérium v 19. storočí aj Veľká Británia, na základe ktorého existuje spoločenstvo Commonwealthu. Počas svojho historicko-politického vývoja, muselo byť rímske impérium otvorené zmenám a prispôbiť sa svojej dobe. Za cisára Diokleciána bol vytvorený nový typ štátneho usporiadania dominát, so štyrmi správnymi územnými celkami a s radiacimi centrami v Ríme, Antocchii, Alexandrii a Konstantinopolise. Neskôr sa pod tlakom barbarských národov zriadili dve samostatné ríše Západorímska a Východorímska, ktoré boli postavené už na báze jednotiacieho kresťanského náboženstva. Západná časť impéria zanikla v roku 476, ale na jej území sa vytvorili nové kráľovstvá, ktorých jediným cieľom bolo jej obnovenie. Východná časť impéria sa pretransformovala ako feudálna Byzantská ríša a existovala až do roku 1453, kedy ju obsadili seldžuckí a osmanskí Turci a začlenili ju do Osmanskej ríše. História je plná paradoxov a jedným z nich je aj fakt, že len čo sa germánske národy pričínili o zánik západnej časti impéria, nastúpila línia „Renovatio imperii“.

Za zmienku stoja tri ranostredoveké kráľovstvá, ktoré ovplyvnili a formovali európske dejiny. Bolo to kráľovstvo Burgundov, kde vznikol základ európskeho práva, ktoré položil burgundský panovník Guidobald, štátnej správy, ktorá sa na území strednej Európy vyskytuje v určitých obmenách dodnes a diplomatického protokolu. Druhé je longobardské kráľovstvo,

bane v Potosi a pustili sa do systematickej exploatácie strieborných ložísk. Ich lode dovážali striebro dvakrát do roka do Európy a musela ich chrániť flotila vojnových korábov pred pirátmi. Do roku 1600 dovoz striebra neustále rástol. Jeho zásoba sa začala zväčšovať v celej Európe, aj napriek zákazu vyvážať striebro zo Španielska. Zásoba striebra nakoniec spôsobila jeho postupné znehodnocovanie. Francúzsky právnik Jean Bodin spájal znehodnotenie striebra s ustavičným rastom cien, ktorý súvisel so zmenami v pomere medzi cenami tovaru a znehodnotenie striebra bolo len jednou z príčin

²⁷ Z latinčiny: výsledok poučív

ktoré založil Theodorich a symbolická železná koruna a titul rímsky kráľ sa používal až do roku 1806, keď Napoleon zrušil Svätú ríšu rímsku nemeckého národa a tento titul dostal v roku 1810 jeho syn Napoleon II.. Nakoniec to bola Franská ríša, ktorú založili sálski a ripuárski Frankovia, ktorí svojím sálskym zákoníkom tiež prispeli k formovaniu európskeho práva.

Franská ríša za vlády Karola Veľkého mala cieľ obnoviť západnú časť rímskeho impéria. Ríšu tvorilo dnešné Nemecko, Francúzsko, Holandsko, Belgicko, Burgundsko, severné Taliansko a Čechy. Musíme ale vziať do úvahy fakt, že stredovek veľmi dbal na symboliku a znamenia a tie neboli Karolovi Veľkému priaznivo naklonené. Pápež, ktorý mal v korunovačnom rituáli jasnú prevahu, lebo kráľ si musel pred ním kľáknúť, aby sa stal cisárom, získal veľkú výhodu do budúcnosti. Pre Rimanov znamenala korunovácia obnovenie rímskej ríše s centrom v meste nad Tiberom, ale o Frankoch sa v rituále nič nehovorilo. Vznikla tak tradícia, ktorá sa stala alfou a omegou rímskej politiky počas trvania stredoveku. Rímsky, faktický nemecký kráľ bol najprv korunovaný železnou korunou longobardských kráľov a uvedený do tejto funkcie ríšskymi kniežatami a z tohto titulu dostal právo uchádzať sa o cisársku korunu. Až keď sa mu podarilo dostať do Ríma, čo bola v stredoveku veľmi náročná cesta a presvedčiť pápeža, aby ho korunoval, stal sa z neho cisár s teoretickým právom univerzálnej vlády nad celou ríšou.

Na Vianoce v roku 800 uchoпил pápež príležitosť do svojich rúk, keď bez prípravy a oznámenia počas slávnostnej omše položil na hlavu cisársku korunu Karolovi Veľkému a týmto korunovačným aktom sa začal niekoľko storočný zápas o investitúru medzi svetskou a cirkevnou mocou. To, čo chcel uskutočniť Karol Veľký, sa podarilo až Napoleonovi Bonapartovi, ktorý si za prítomnosti pápeža položil sebe aj svojej manželke korunu na hlavu sám. Obrovská ríša, ktorú vytvoril Karol Veľký fungovala už len za vlády jeho syna Ľudovíta Pobožného. V roku 843 vo Verdune pristúpili k rozdeleniu ríše vnuci Karola Veľkého nasledovne: Západofranskú ríšu zdedil Karol Lysý a položil základ budúceho Francúzska. Východofranskú ríšu s nárokom na cisársky titul, ktorý ešte stále nebol dedičný, ale volený, kde pri voľbe boli uprednostnení potomkovia Karolovcov, čo pri dynastickom prvku a sobášnej politike bol veľmi široký výber, získal Ľudovít Nemec. Úzky pás územia medzi nimi dostal Lothar, podľa ktorého sa krajina nazývala Lotharingia a v priebehu historického vývoja mala čoraz väčší význam. Po strate samostatnosti sa stala sporným územím medzi Francúzskom a Nemeckom, ktoré vyriešila až Postupimská konferencia veľmocí v roku 1945.

Panovníci z dynastie Karolovcov, ktorý položili základ budúceho Francúzska prijali hegemonne postavenie panovníkov v Nemecku a rešpektovali ich. Ale po vymretí priamej línie Karolovcov a nástupe dynastie Robertovcov, ktorý podľa Huga Capeta položili základ dynastie

Capetovcov, sa toto obdobie zhody skončilo. Mocensko-politickému zápasu medzi Francúzmi a Nemcami dočasne zabránil ďalší v poradí historických paradoxov. Normanský vojvoda Viliam Dobyvateľ, vazal francúzskeho kráľa sa v roku 1066 po bitke pri Hastingsse stal anglickým kráľom. Situácia sa pre Francúzsko skomplikovala vtedy, keď sa vnuk anglického panovníka Henricha I., Henrich z Anjou stal anglickým kráľom ako Henrich II. a založil dynastiu Plantagenetovcov. Na anglický trón nastúpil v roku 1154 a zároveň sa začala prvá storočná vojna medzi Anglickom a Francúzskom o francúzske územia, ktoré boli v države anglických kráľov. Okrem dedičného územia, ktoré zdedil posvojcom otcovi Goddofreyemu z Anjou, Normandia, Maine, Anjou získal sobášom s Eleonórou Akvitánskou územie Akvitánie, Gaskonska, Perigordu, Touraine a Poitou. Paradox spočíval v tom, že anglický panovník vlastnil významné a väčšie strategické územia ako francúzsky kráľ, ktorému patrilo len územie okolo Paríža Ile de France a stratili prístup k Atlantickému oceánu a Stredozemnému moru. Po skončení storočného konfliktu získali francúzski králi územie naspäť. Po bitke pri Bouvines v roku 1214 získal francúzsky panovník Filip II. August Normandiu Bretagne, Anjou, Maine, Touraine, Perigord a Poitou. Po uzavretí mieru v Abbeville v roku 1259 sa skončila prvá storočná vojna a Anglicku na území Francúzska zostalo len prístavné mesto Calais. Francúzsko sa obohatilo o domény Amiens, Artois, Valois, Berry a Auvergne.

Konflikt druhej storočnej vojny začal po vymretí priamej línie Capetovcov a po nástupe dynastie Valois, keď si na francúzsky trón po svojej matke Izabele Francúzskej uplatňoval nárok anglický kráľ Eduard III. Plantagenet. Koniec tejto vojny nepriniesol územné zisky, len potvrdil závery prvej storočnej vojny. Pozícia francúzskych panovníkov sa začala posilňovať centralizáciou štátnej moci za vlády Ľudovíta XI., pre ktorého prestalo byť Anglicko konkurentom v zahraničnej politike, lebo sa zmietalo v občianskej tridsaťročnej vojne dvoch ruží a upriamil pozornosť na nemeckých cisárov z rodu Habsburgovcov, ktorí začali byť svojou sobášnou politikou a získavaním nových území pre Francúzsko nebezpečnejší v súperení o hegemoniu v Európe. Prvý konflikt vyriešil Ľudovít XI. v roku 1485 podpísaním zmluvy v Arrase, v ktorej sa nemecký cisár Maximilián I. Habsburg vzdal v prospech Francúzska Burgundského vojvodstva. Burgundské grófstvo zostalo naďalej ríšskym územím a Horné Burgundsko, neskôr Nizozemsko, dnešné Belgicko, Holandsko zostalo v rukách Habsburgovcov.

Podpísaním Verdunskej zmluvy v roku 843 sa vymedzil mocensko-politický zápas mocností v boji o hegemoniu v Európe medzi potomkami Karola Veľkého, za ktorých sa považovali francúzski králi proti Habsburgovcom. Snahy o obnovenie impéria Karola Veľkého

a zároveň rímskeho impéria dedičným právom si nárokovali francúzski králi Karol VIII., Ludovít XII. a František I.. V týchto snahách im kontroval Karol V. Habsburg, ktorý sa považoval za priameho dediča burgundských kráľov a tým legitimizoval svoje nároky na titul rímskeho kráľa a nemeckého cisára. Neúspešné vojenské akcie Francúzov v Taliansku a následný mier v Cateau -Cambrésis konflikty nevyriešili a tým, že sa museli francúzski panovníci svojich nárokov vzdať, prehĺbila sa len politická rivalita a nenávisť medzi francúzskymi kráľmi a nemeckými cisármi z rodu Habsburgovcov, ktorá najviac poznačila etapu dejín medzinárodných vzťahov. Ich zápas dokonale využilo Anglicko, ktoré na základe konsolidácie vnútornej politiky za vlády dynastie Tudorovcov nastúpilo cestu k hegemónnemu postaveniu európskej, svetovej a mocnosti, čo mu umožnili aj vojenské konflikty v Nizozemskej revolúcii a v Tridsaťročnej vojne.